

**Ekonomska
analiza**

**Ivan
Hrčić**

Hrvati se moraju pomiriti s tim da će raditi čak i do 75. godine života

J

eli se Hrvatska vratila na investicijski zemljovid svjetskih investitora? Sama činjenica da je lani Hrvatska ostvarila 2,9 milijardi eura stranih investicija na prvi pogled trebala bi biti dovoljan dokaz da jest. No, s druge strane, podatak da je u prvoj polovici ove godine zabilježen pad izravnih stranih ulaganja od 45 posto – koji je, naravno, našao svoj put do novinskih naslovnica – navodi na pomisao da smo daleko od uspostavljanja nekog jasnog trenda na koji bismo mogli čvrsto računati. Zaključak ne mora biti pogrešan, no, kao i obično, selektivno biranjem statistikom možemo dokazati što god hoćemo. No, već i površnim čeprkanjem ispod novinskih naslova može se doći do nešto realnije slike.

Samo knjiženo kao investicije

Za eksploziju statistike u 2014. u najvećoj mjeri odgovorna su tzv. kružna izravna ulaganja, koja se zapravo odnose na transakcije tvrtki registriranih u Hrvatskoj, a provedenih preko kompanija registriranih u drugim zemalja, kako bi se ostvarile neke pogodnosti, od poreznog tretmana pa nadalje. Upravo na takav način je eto i Agrokorovo preuzimanje Mercatora itekako doprinijelo uzletu statističkog prikaza izravnih stranih investicija u Hrvatsku. Agrokoro je svoju transakciju obavljao preko svoje tvrtke u Nizozemskoj, pa se tako ta zemlja ni kriva ni dužna našla uvjerljivo na vrhu najvećih ulagača u Hrvatsku, iako su taj novac Nizozemska i Hrvatska jedva pomirisale. Najveći dio izravnih stranih ulaganja zapravo je samo proknjižen kao takav. No, kad se oduzmu takve transakcije, i spomenuti pad u prvoj polovici ove godine već djeluje mnogo manje dramatično. Dakle, i u izravnim stranim investicijama, kao u robnoj razmjeni, došlo je do nekog tranzitnog, "nizozemskog" efekta.

No, za razliku od kružnih ulaganja, fenomen poznat pod imenom Rotterdam-Antwerpen efekt dobio je dosta odjeka u hrvatskim medijima, a postao je i predmet pošalica na društvenim mrežama i uz jutarnju kavu. Kako i ne bi kad se otkrilo da se dobar dio rasta izvoza odnosi na – banane i automobile, po kojima je, je l' te, Hrvatska međunarodno poznata. Priča je bila previše zabavna da bi bilo tko reagirao na demantije iz Hrvatskog zavoda za

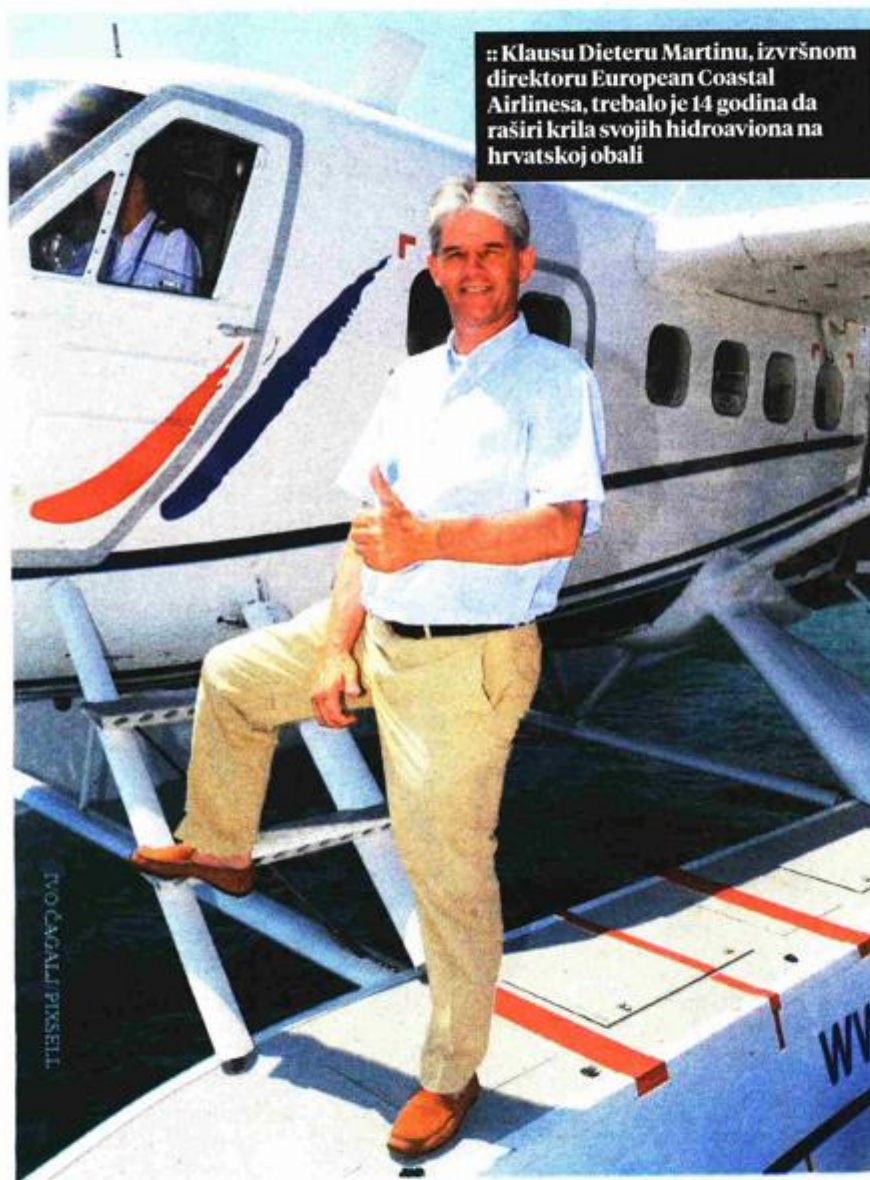
statistiku i HGK, u kojima se priznaje da je Rotterdam-Antwerpen efekt doista znatnije zabilježen u Hrvatskoj, na sličan način kao i u drugim zemljama koje su se prije nje priključile EU, ali se ističe i da je taj efekt u najvećoj mjeri već efikasno isključen iz službene statistike. Banane, automobili i slični "hrvatski" proizvodi tako su u službenoj statistici zaslužni možda "samo" za jedan postotak službeno objavljenog rasta izvoza. Ali ostaje zapisano da su svakako i dalje prisutni, pa se i dalje možemo bezbrižno s guštom zezati na račun vlade i na račun svih nas. No, što je s onom stvarno povećanom industrijskom proizvodnjom do koje dolazi posljednjih nekoliko mjeseci, s povećanom robnom razmjenom, te onim i dalje doista opipljivim izravnim stranim ulaganjima? Je li Hrvatska, a pod tim ne treba podrazumijevati samo Vladu, doista nešto dobro napravila kako bi potaknula taj rast? Što se tiče proizvodnje i izvoza, tu je stvar jasna: rast se mjeri u odnosu na odgovarajuće razdoblje iz prethodne godine, što znači da na nisku bazu u doba povoljnije konjunktura zapravo nije teško zabilježiti rezultate koji su u plusu. A ne treba sumnjati da je razdoblje povoljno.

Hrvatska je postala punopravna članica EU-a, koja možda nije u potpunosti prevladala globalnu financijsku krizu, ali potrošnja raste, pa tako na kraju dugog lanca i potražnja čak i za nekim hrvatskim proizvodima. Europska središnja banka po uzoru na američki FED održava razdoblje niskih kamatnih stopa kako bi potaknula ekonomiju. Cijene nafte na svjetskim tržištima daleko su ispod ekstreme otprije nekoliko godina. Dakle, možda zvuči čudno, ali i dalje je dvojbena koliko nas treba radovati podatak da se rast izvoza odvija po dvostruko većim stopama od rasta uvoza. Jer, do njega dolazi u uvjetima nastavljenog pada domaće potražnje. Dakle, rast uvoza ne ukazuje nužno na oporavak kupovne moći domaćeg potrošača niti na rast potrošačkog optimizma, već se u velikoj mjeri odnosi na povećane potrebe turističkog sektora i industrije ovisnih o uvoznim proizvodima i sirovinama. Imali smo i sreće. Očekivano dobra turistička sezona ove godine spasila je hrvatsko tržište rada od potencijalnog kolapsa, no posezonski ubrzani gubitak radnih mjesta ukazuje na to da bi se u Hrvatskoj broj zaposlenih nadolazeće zime mogao ponovno spustiti ispod 1,3 milijuna, kao što se po prvi put od početka stoljeća već dogodilo početkom ove godine.

Nažalost, niti dulje razdoblje pozitivnih ekonomskih indikatora, koji ukazuju na to da je gospodarski pad zaustavljen (ali ne i da je trend preokrenut ili da je došlo do osjetnog oporavka) nije dovoljno da bi se u Hrvatskoj stvarno pokrenulo zapošljavanje. Ono se uvijek nalazi na kraju dugog lanca kojemu je potrebno znatno više vremena da se zategne. U osjetnijoj mjeri i dalje je moguće samo na sezonskoj razini. Gledajući strukturu izravnih stranih ulaganja, kad odbacimo fantomska kružna ulaganja, jasno je da se i dalje najveći dio, nažalost, odnosi na turističke projekte, a sudeći prema sadržaju portfelja velikih projekata u domeni Agencije za investicije, tako će i ostati. Ova vlada jest skratila put za neke od najvećih investicija, no dojam je da u tom sektoru ta neprijeporna privlačnost Hrvatske kao sve prestižnije destinacije unutar EU-a kod velikog broja ulagača spremnih na rizike zapravo taj ključni faktor koji nadvladava strah od nepoznatog i neizvjesnog. A ulaganja u turizam u državi koja je ionako previše ovisna o turizmu, dvosjekli su mač. Naravno, ne treba im gledati u zube, no treba realistično reći da to i dalje samo po sebi ne može biti temelj za dugoročni oporavak Hr-

Krajnji rok za promjene je sada. To je prva godina mandata!

=: Klausu Dieteru Martinu, izvršnom direktoru European Coastal Airlinesa, trebalo je 14 godina da raširi krila svojih hidroaviona na hrvatskoj obali

vatske. Radi se svakako o nužnoj sastavnici, neophodnom investicijskom ciklusu koji treba hrvatsku turističku uslugu dovesti na razinu koju nude konkurentne mediteranske zemlje, no Hrvatska se dugoročno ne može oslanjati na fenomen koji će još desetljećima ostati sezonskog karaktera. Ono što nama prije svega treba svakako su investicije u proizvodnju kvalitetnih proizvoda namijenjenih izvozu, no tu Hrvatska zaostaje, iako ima niz pozitivnih primjera kojima bismo mogli pokušati dokazati i suprotno. Nedvojbeno je ipak: u takvim ulaganjima, Hrvatska se svakako ne nameće kao prvi izbor u široj regiji. Ovih dana u Hrvatskoj se odvijalo nekoliko konferencija na kojima su investicije bile u središtu pažnje, što znači da su očekivanja velika, no koliko su stvarno utemeljena drugo je pitanje. Na konferenciji REXPO bio sam u prilici moderirati panel na kojem su sudjelovali i neki strani ulagači. Među

njima je bio Klaus Dieter Martin, izvršni direktor European Coastal Airlinesa, tvrtke kojoj je trebalo ukupno 14 godina da raširi krila svojih hidroaviona u redovnim linijama na hrvatskoj obali. On i Tom Novak iz tvrtke X Sports Worwilde, iako uživaju u svojem životu dijelom godine u Lijepoj našoj, na pitanje što kažu kad drugi strani investitori od njih traže savjet o ula-

Hrvatska je lani ostvarila 2,9 mlrd. eura stranih investicija, ali u prvoj polovini ove godine pad je izravnih stranih ulaganja 45%

sku u Hrvatsku, odgovaraju: „Ne još!“ Slušajući doživljaje uspješnih stranih investitora u Hrvatskoj ponekad doista možemo biti začuđeni kako su uopće izdržali. Dobro zvuči kad čujemo primjere da je neka tvrtka dobila građevinsku dozvolu za 24 sata, no, to je i dalje kuriozitet, iznimka od općeg pravila, kao što nam govori i posljednje izvješće Doing Business.

Iako nas promjena metodologije stavlja na mnogo ugodnije 40. mjesto, pa nas ni pad od jednog mjesta prema toj novoj metodologiji nije nimalo zabolio, ono što nas i dalje treba brinuti jest to što smo prema mnogim važnim podindikatorima i dalje duboko na začelju, pa tako i prema vremenu potrebnom za izdavanje građevinske dozvole. Kad govorimo o tome što sad, kad je postala dio jedinstvenog tržišta sa stotinama milijuna potencijalnih kupaca, smeta percepciji Hrvatske kao dobrom mjestu za ulaganje, onda obično govorimo o skupoj radnoj snazi i visokim porezima i nametima. To ne mora biti pogrešno, no, oni strani ulagači koji imaju iskustva s Hrvatskom na prvom mjesto svakako će staviti riječ podrška – odnosno nedostatak nje. Tom Novak tako nepogrešivo skenira Hrvatsku, zamjećujući kako podrška investicijskim projektima dramatično opada od sjevera i sjeverozapada prema jugu i istoku – odnosno od Međimurja i Istre prema „dolje“.

Pravilo "A gdje sam tuja"

Nema sumnje da mnoge lokalne samouprave nemaju kapaciteta (p)državati ni same sebe, a kamoli neke zahtjevnije projekte, no, isto tako je jasno da mnogi svjesno stavljaju rampu pred investitore, neki očekujući odgovor na pitanje „a gdje sam tu ja?“, drugi zato što jednostavno nemaju volje ili znanja o tome što zapravo treba napraviti. To je svakako prostor u koji nova vlada mora odlučno uskočiti, ne tako da ponovno centralizira odlučivanje, ali svakako tako da ukloni sve one nespособne samouprave koje samo uzimaju iz džepova poreznih obveznika, a ništa nisu u stanju vratiti. Ključno je smanjiti broj mjesta na kojima se odlučuje diskrecijski, eliminirati time samu mogućnost da netko iz svojeg hira ili interesa negdje podigne rampu koja će zaustaviti poduzetnički duh. Prestati sa stalnim promjenama porezne politike na štetu ulagača, kako stranih tako i domaćih, onih koji moraju biti podignuti na pijedestal, jer bez njih će biti posve nezamislivo da Hrvatska dođe do broja radnih mjesta koje garantira dugoročno samoodržanje. Da, treba omogućiti lakše zapošljavanje, ali i lakše otpuštanje zaposlenih, kako bi se poduzetnici lakše odlučivali na rizik novog poslovnog podhvata, bez strepnje što će se dogoditi u slučaju neuspjeha. Jer, moramo se pomiriti s time, bez rizika nema profita, ali ni radnog mjesta! Tvrtke nam ionako svakog dana propadaju, ovakvim radnim zakonodavstvom ionako nismo zaštitili nikoga osim onog koji radi u državnoj službi.

U posljednjih 15 godina posudili smo toliko novca da smo s njim mogli otvoriti stotine tisuća radnih mjesta, umjesto da smo ih toliko izgubili. Da, morat ćemo više radati vlastitu radnu snagu i za to treba iz proračuna potrošiti koliko god treba potrošiti. No, sasvim realno, morat ćemo i uvoziti radnike iz regije, ali i prekomorskih zemalja. Da, Hrvati će se vrlo uskoro morati pomiriti s time da će im se radni vijek produžiti možda i za čitavo desetljeće, radit ćemo i do 75. godine života kako se ne bi raspalo tržište rada i kako bi preživio zdravstveni i mirovinski sustav. Sve su to promjene o kojima treba odlučivati već sad, a krajnje vrijeme za početak provedbe je prva godina mandata nove hrvatske vlade, tko god joj bio na čelu.